

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

**ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ
АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 10-271 групи
денної форми навчання
Спеціальності 051 Економіка
Освітньо-професійної програми «Економіка»
Фогель Поліна Олегівна

Керівник: д.е.н., професорка

Ушкаренко Ю.В.

Рецензент: директор ПП «Фірма «Авто-граф»

Резніченко А.В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	7
1.1. Теоретичні основи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва	7
1.2. Система показників ефективності виробництва сільського господарства	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ПП «СТРОКОВА-АГРО»	19
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	19
2.2. Оцінка ресурсного забезпечення виробничої діяльності підприємства	23
2.3. Аналіз ефективності використання активів та капіталу ПП «Строкова-Агро»	31
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	38
3.1. Основні напрямки та резерви підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва	38
3.2. Особливості використання маркетингу в сільському господарстві	42
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Актуальність теми. Сільське господарство було і залишається одним з основних секторів економіки. Однак погіршення економічного стану сільськогосподарського виробництва, суттєво знижує купівельну спроможність основної маси населення, відсутність можливості відновлення техніки і впровадження нових технологій не дозволяють забезпечити достатнє зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

Недостатність початкового капіталу, відсутність доступу до пільгових кредитних ресурсів, низький рівень забезпеченості технікою, паливно-мастильними матеріалами, мінеральними добривами та іншими товарно-матеріальними цінностями, слабка матеріально-технічна база, тобто низький рівень організації виробництва не дозволяє сільськогосподарським підприємствам вести високорентабельне товарне господарство. Однією з актуальних проблем сільськогосподарських підприємств є підвищення ефективності виробництва, яке, сприятиме прискоренню темпів розвитку та надійному постачанню країни продуктами харчування. Все це визначає актуальність і своєчасність теми дослідження.

Проблеми ефективності виробництва сільськогосподарської продукції аграрного підприємства досліджуються вченими протягом тривалого часу. Вони сконцентровані у фокусі наукових інтересів таких вчених, як В. Андрійчука, Г. Корнева, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, Д. Мунро, П. Саблука, М. Хорунжия, В. Яковлєва та інш. Водночас, ключовими залишаються проблеми, пов'язані з обґрунтуванням питань підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції аграрного підприємства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконувалась відповідно до науково-дослідної теми «Розроблення інтегрованої системи управління операційними

бізнес-процесами на підприємстві» – номер державної реєстрації 0120U101553 (в її межах автором здійснено дослідження підвищення економічної ефективності виробництва продукції аграрного підприємства).

Метою дослідження є обґрунтування економічних напрямів підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств. Для досягнення зазначеної мети в роботі розв'язувалися наступні **завдання**:

- розглянути та визначити економічну сутність та зміст економічної ефективності сільськогосподарського виробництва та основи державної підтримки;
- виявити та охарактеризувати основні умови і фактори підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств;
- вивчити методичні підходи щодо оцінки економічної ефективності сільськогосподарської продукції;
- здійснити оцінку ресурсного забезпечення виробничої діяльності підприємства;
- дослідити складові економічного механізму гармонізації економічних інтересів учасників відтворювального процесу;
- обґрунтувати концептуальні положення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств на основі системного підходу;
- виявити місце та роль стимулювання праці в умовах ринкового механізму господарювання;
- здійснити оцінку економічної ефективності сільськогосподарського виробництва;
- виявити ефективність та обґрунтувати необхідність впровадження ресурсозберігаючих технологій та прогресивних методів господарювання;

- розкрити особливості використання маркетингу як важливого організаційного важеля підвищення ефективності сільського господарства;

Об'єктом дослідження є процес підвищення економічної ефективності ПП «Строкова-Агро» враховуючи сучасні умови господарювання.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і прикладних аспектів оцінки ключових показників економічної ефективності ПП «Строкова-Агро» з метою визначення напрямків щодо її покращення та вдосконалення.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано наступні методи пізнання: аналітичний – при огляді теоретичних питань щодо формування стратегічного розвитку сільськогосподарської галузі; метод аналізу – для аналізу основних показників економічної ефективності підприємства; економіко-статистичний – при опрацюванні статистичних та емпіричних даних щодо виробництва продукції сільськогосподарського підприємства; графічний – для наочної ілюстрації даних сучасного стану та перспектив подальшої діяльності підприємства; розрахунково-конструктивний – при обґрунтуванні можливостей оптимізації виробничої діяльності досліджуваного підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

- виокремлено ефективність застосовуваних і споживаних ресурсів як специфічної форми прояву загальної ефективності виробництва;

- запропоновано організаційно-економічний механізм інфраструктурного забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, які за допомогою організаційних та економічних важелів впливають на розвиток галузей.

Практична значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці напрямків та

резервів підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі запропонованих в дослідженні методів і підходів.

Апробація результатів роботи. Результати кваліфікаційної роботи апробовані на V Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (м. Херсон, 15-16 жовтня 2020 р.) та Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів» (м. Херсон, 17-18 листопада 2021 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

1.1. Теоретичні основи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва

Боротьба за систематичне зростання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є найважливішим завданням. По-перше, це пов'язано з тим, що наразі необхідно подолати негативні наслідки аграрної кризи і забезпечити високі темпи виробництва, оскільки лише на їх основі можна підвищити рівень життя сільського населення та вирішити інші соціально-економічні проблеми. Ці завдання можна виконати лише шляхом підвищення ефективності аграрного виробництва, тобто досягнення найбільших економічних результатів при найменших витратах трудових, матеріальних і грошових ресурсів. Внаслідок цього, проблема ефективності сільськогосподарського виробництва органічно пов'язується з його інтенсифікацією.

По-друге, багато теоретичних проблем ефективності не досліджено у достатньому обсязі. Це пов'язано з низкою об'єктивних обставин. Перш за все, це пояснюється складністю і багатогранністю самої проблеми ефективності виробництва. Цій проблемі присвячена велика кількість економічної літератури, однак багато питань є ще предметом гострих дискусій. Деякі науковці іноді висловлюють судження про те, що в умовах ринкової економіки підвищення ефективності виробництва не є науковою проблемою, яку необхідно досліджувати і розробляти по ній рекомендації. На їхню думку, ринкові відносини автоматично повинні забезпечувати ефективність виробництва, а якщо десь вони не забезпечені, то це пов'язано з

порушенням вимог ринку і такі суб'єкти повинні збанкрутіти і залишити ринок. Таке становище було б можливо тільки в умовах повністю вільного ринку, але такого ринку в даний час у світі не існує. У всьому світі ринкові відносини регулюються. По-третє, без підвищення ефективності виробництва неможливий подальший ріст і розвиток самого виробництва.

Тільки при підвищенні ефективності виробництва створюються великі можливості накопичення і розширення виробництва. У сільському господарстві до накопичувальної частини чистого прибутку відносяться ті засоби виробництва і грошові ресурси, які використовуються для розширення виробництва, поповнення оборотних, страхових і резервних запасів. Для успішного розвитку сільськогосподарського виробництва вирішальне значення мають накопичення в основних виробничих фондах, особливо в технічних засобах. Тільки щорічне зростання технічної оснащеності господарства, підвищення рівня механізації виробничих процесів є основою постійного підвищення продуктивності праці, збільшення виробництва сільськогосподарської продукції.

Факторами підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва називаються активно діючі сили, що викликають позитивні або негативні зміни в рості і розвитку виробництва, що обумовлює економне або марнотратне використання ресурсів. При вивченні факторів використовуються певні показники, які показують ступінь впливу цих факторів і причини цих змін. При аналізі з'ясовується, що на ефективність виробництва впливає значна кількість зовнішніх і внутрішніх факторів. Невикористані можливості підвищення ефективності виробництва – збільшення випуску і реалізації продукції, зниження виробничих витрат, зростання прибутку і поліпшення інших показників – називаються резервами. Для виявлення резервів зіставляються досягнуті показники з їх рівнем в попередніх роках, з їх

рівнем в передових господарствах, з їх нормативними величинами. Важелями виступають механізми, за допомогою яких використовуються всі фактори і резерви для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Іншими словами під важелями розуміємо комплекс форм, засобів і механізмів дії, можливих шляхів діяльності, організації і управління цією діяльністю з метою направити весь їх потенціал для підвищення ефективності виробництва.

Поняття «ефект» і «ефективність» застосовувалися ще далеко до того, як вони стали загально визнаними науковими поняттями. На інтуїтивному рівні вони означали певну характеристику діяльності людей, причому будь-якої діяльності, яка призводить до певних результатів. «Ефект» походить від латинського «effectus» і перекладається як «дія» [1; 23, с. 47; 34; 35]. Ефект і ефективність у багатьох випадках ототожнювалися зі звичайним результатом. Саме в такому вигляді вони проникли в різний час у різні науки: природничі, технічні тощо. З'явилися такі поняття, як ефективний перетин, ефективна маса, ефективна сила струму, ефективна функція і т.д. Необхідно зазначити, що найбільш важливе значення набуло поняття ефективності в економічній науці. Саме в економіці поняття «ефект» і «ефективність» виявилися одними з основних категорій: причина цього криється насамперед у вихідному походженні даного поняття [23, с. 118; 33; 34].

Якщо при повсякденному розумінні ефективності цілком достатньо отримання певного результату, то для економічної ефективності цього недостатньо. Тут вводиться додаткова умова: якою ціною досягнуто цей результат, скільки ресурсів витрачено, щоб отримати такий результат. І в цьому випадку найбільш ефективною виявляється діяльність, яка при одних і тих же витратах веде до отримання максимального результату, або один і той же результат виходить при мінімумі витрат.

Таким чином, відмінність поняття «економічної ефективності» від буденної «ефективності» полягає в провадженні економічних параметрів (витрачених ресурсів, вимірюваних як у вартісних, так і натуральних показниках) кількісного виміру відносин результатів до ресурсів. У цьому випадку поняття економічної ефективності показує, що суспільству далеко не байдуже, якою ціною досягається прискорення економічного зростання, підвищення темпів збільшення виробництва – відбувається за рахунок кращого використання ресурсів або за рахунок напруги сил, перевитрат природних багатств і т.д. Тому підвищення ефективності суспільного виробництва передбачає поліпшення використання виробничих ресурсів і отримання за рахунок цього найбільшого економічного або соціального ефекту.

Як результат (або ефект) виробництва, так і ресурси можуть бути виражені такими показниками, які співвідносять їх один з одним, причому ці показники різноманітні. Кожен такий показник відображає якусь, часом дуже істотну сторону економічної ефективності. Тим часом практичні можливості аналізу і прогнозування економічної ефективності залежать від того, чи можливо відобразити її в одному, узагальнюючому показнику. Так виникає проблема критерію, тобто відбору серед безлічі показників такого, який найбільш адекватно відображав би ступінь використання ресурсів.

Об'єктом безперервних суперечок є також питання про кількість критеріїв. Таким чином, критерій повинен бути єдиним, бо неправомірно до одного і того ж суспільного явища підходити з різними узагальнюючими якісними і кількісними оцінками. В цьому випадку дуже легко зійти зі шляху об'єктивної оцінки і приймати суб'єктивні рішення. Разом з тим, на наш погляд, єдиний критерій не тільки не заперечує необхідності системи показників, що відображають різні аспекти ефективності, а навпаки, передбачає їх.

Найважливішим питанням проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва є всебічне обґрунтування виміральної системи її критеріїв. Оскільки формою вираження ефективності виробництва є результативність, необхідно визначити, що вважати результатом суспільного виробництва і як його статистично висловити. Друге питання – які ресурси виробництва і як статистично їх виміряти (передбачається вимір кожного окремого виду з ресурсів і порівняння ресурсів різних видів). І, по-третє, необхідно визначити, – як співвіднести результати виробництва з ресурсами.

Крім того, основними перевагами національного доходу є те, що він більш повно відображає віддачу виробничих ресурсів; має аналогічний показник на нижчестоящих ланках управління – валовий дохід; за рахунок національного доходу здійснюється розширення не тільки виробничої, а й невиробничої сфери – забезпечується приріст невиробничих основних фондів, використовується на утримання апарату управління, установ, які обслуговують населення, розвиваючих науку тощо; національний дохід є джерелом зростання суспільного виробництва з метою збільшення споживання в майбутньому, джерелом фінансування і стимулювання науково-технічного прогресу і т.д.

Американські економісти К.Р. Макконел і С.Л. Брю визначаючи цілі економіки відзначають, що однією з основних цілей економіки є забезпечення ефективності. «Ми хочемо – пишуть вони, – отримати максимальну віддачу при мінімумі витрат від наявних обмежених виробничих ресурсів» [5, с. 23]. Більш того, у багатьох підручниках з економіки, закордонні автори предметом економічної науки вважають ефективне використання ресурсів. Все це говорить про те, що в розвинених ринкових країнах, майбутні фахівці з економіки на самому початку свого навчання стикаються з положенням про необхідність ефективного використання виробничих ресурсів, тобто підвищення ефективності виробництва.

Продуктивність праці дійсно є найважливішим показником ефективності виробництва, але не єдиним. Якби продуктивність праці виступала як єдиний узагальнюючий показник ефективності, тоді можна було всіляко підвищувати фондоозброєність незалежно від ступеня використання фондів. Це означало б, що краще будувати повсюдно заводи-автомати, ідеальні прямі траси залізниць, під'їзні шляхи до будь-якого, навіть дрібного підприємства, повністю відмовитися від усіх видів ремонту, перейти виключно на поливне землеробство і т.д. Однак суспільство не може допустити підвищення продуктивності праці будь-якою ціною, незалежно від того, яких капітальних вкладень це вимагає. Такий варіант був би правомірним тільки за однієї умови: якби фонд накопичення був не обмеженим. Але, на жаль, така умова неможлива, бо перед суспільством завжди буде стояти завдання раціонального використання обмеженого фонду інвестицій.

Якщо правомірною спробою звести ефективність тільки до зростання продуктивності праці, то такий же висновок можна зробити і про односторонню роль фондівіддачі. У літературі такі спроби також мали місце [2; 33; 34]. При такому підході економія фондів може супроводжуватися неправильним використанням іншого ресурсу – робочої сили. Наприклад, стосовно до капіталовкладень це означало б завжди вибір самих «дешевих» варіантів будівництва. Але добре відомо, що такі об'єкти найчастіше відрізняються підвищеною трудомісткістю і економія фондів обертається різким уповільненням зростання продуктивності праці. Таким чином, тільки порівняння всіх ресурсів з ефектом може дати ключ до визначення ефективності виробництва. У сільському господарстві до основних і оборотних виробничих фондів додається ще один важливий виробничий ресурс – земля.

Таким чином, з усього вищезазначеного випливає, що до дарованих природою ресурсів можна віднести природну родючість ґрунту. Саме така земля виступає як засіб виробництва, не маючи

вартості. Вона не може бути виражена в грошах і її не слід включати у вартість виробничих ресурсів. Але таких земель практично не залишилося. Навіть на пасовищах, які є природними угіддями, проводиться їх поліпшення: підсів трав, зрошення тощо.

Процес виробництва при будь-якій формі суспільної організації виробництва передбачає поєднання робочої сили із засобами виробництва: землею, основними і оборотними виробничими фондами. Звідси випливає, що головним постійно діючим фактором розширення виробництва і збільшення виробництва продукції є збільшення чисельності працівників, науково-технічний прогрес і більш ефективне використання наявних засобів виробництва і на цій основі зростання продуктивності праці. На різних етапах розвитку сільського господарства співвідношення між цими факторами систематично змінювалося. В період панування ручної праці вирішальний вплив на масштаби виробництва чинило збільшення чисельності працівників. Технічний прогрес, заміна ручної праці машинами і збільшення частки коштів праці в сукупності із засобами виробництва різко підвищили роль таких чинників розширення виробництва, як науково-технічний прогрес і краще використання техніки. У міру розвитку механізації і впровадження комплексної механізації, впроваджуючи у виробництво інші досягнення сучасної науки значення засобів праці у розвитку господарства буде закономірно зростати.

Вплив кращого використання основних фондів на витрати виробництва не обмежується зменшенням питомих амортизаційних відрахувань. Більш того, зниження амортизації в розрахунку на одиницю продукції, на наш погляд, не є основною формою впливу ефективного використання коштів праці на собівартість продукції. Набагато важливіше те, що при збільшенні інтенсивності і змінності роботи основних фондів збільшується обсяг виробництва при порівняній стабільності переважної частини так званих умовно

постійних витрат, тобто загальногосподарських, загальновиробничих витрат, витрат з утримання та опалення будівель, витрат на поточний ремонт основних фондів і т.д. При високих темпах зростання продуктивності праці, краще використання виробничих фондів забезпечує також зниження витрат на оплату праці працівників сільськогосподарських підприємств, які безпосередньо обслуговують виробництво, в розрахунку на одиницю одержуваної продукції навіть в умовах абсолютного зростання рівня оплати праці. У цьому полягає одна з головних ліній впливу раціонального використання коштів праці на зниження витрат виробництва.

Оскільки всі ці матеріально-технічні засоби використовують люди, в підвищенні ефективності виробництва особливо зростає роль живої праці. Людям довірено величезне національне багатство і від їх кваліфікації, відповідальності, організованості та зацікавленості залежить, як воно буде використано. Зміна ролі живої праці пояснюється також і тим, що з кожним кроком технічного прогресу він все більше віддаляється від безпосереднього впливу на предмет праці. Звідси випливає, що результат виробництва все більше залежить від ступеня використання основних фондів, від потужності виробничого апарату, що приводиться в рух робочою силою. Тепер практично немає ізольованої ефективності живої праці у відриві від минулого, як і ефективності минулої праці у відриві від живого. Все це говорить про те, що ефект (національний дохід, валовий дохід) формується в тісному зв'язку і одночасно всіма виробничими ресурсами. Тому при визначенні критерію ефективності виробництва, в тому числі сільськогосподарського, правильно буде отриманий ефект до всієї сукупності ресурсів: землі, води, основних і оборотних фондів та робочої сили.

Таким чином, ефективність виробництва виступає як синтез трьох її складових понять: «цільового», «потрібного» і «ресурсного». Можна

запропонувати наступне визначення виробничо-технологічної ефективності виробництва: виробничо-технологічна ефективність передбачає грамотне використання засобів виробництва в умовах використання новітньої техніки та технологій з жорстким дотриманням встановлених строків і якості виконуваних робіт. Зараз багато говорять і про еколого-економічну ефективність виробництва. Вона тісно пов'язана з виробничо-технологічною ефективністю. Еколого-економічна ефективність вимагає організувати виробництво таким чином, щоб виключався або максимально обмежувався несприятливий вплив на навколишнє середовище, дотримувалися стандарти, норми, нормативи, правила і регламенти проведення агротехнічних, агрохімічних, меліоративних, фітосанітарних і протиерозійних заходів.

Підвищення рівня всіх перерахованих видів ефективності виробництва має призвести до підвищення соціальної ефективності, тобто поліпшити життя населення. «Пріоритет повинен бути наданий добробуту людей. Все інше слід підпорядкувати даній меті, в тому числі і зростання виробництва. Підвищення реальних доходів населення держава повинна зробити стрижнем соціальної політики. І вона, як локомотив, повинна тягти за собою всі інші – бюджет, кредитно-фінансові відносини, податкову, інвестиційну політику тощо, тому що висока купівельна спроможність населення – кращий стимулятор росту економіки і припливу інвестицій» [4, с. 8].

Таким чином, критерій ефективності виробництва, будучи головним систематичним показником, дозволяє дати загальну оцінку стану ефективності виробництва. Разом з тим єдиний показник, який би досконалий він не був, не може охоплювати всі сторони виробництва, все різноманіття змін, що впливають на формування ефективності виробництва. А всебічну оцінку ефективності можна провести тільки за допомогою системи показників.

Показники, що утворюють одне пов'язане ціле, позбавлені внутрішньої суперечливості. Але вони можуть відображати суперечливі тенденції, які можуть мати місце у виробництві. І в цьому їхня заслуга, так вони сигналізують про те, що в використанні основних і оборотних фондів, землі, праці та інших ресурсів не все гаразд, що є резерви, які дозволяють підвищити економічну ефективність їх використання.

1.2. Система показників ефективності виробництва сільського господарства

До системи показників ефективності висувається ряд вимог. По-перше, показники повинні достатньо повно і точно відображати подані явища і процеси, закони і категорії. По-друге, при їх обчисленні повинні бути повністю дотримані всі економічні, статистичні та математичні правила.

По-третє, має бути строго і чітко визначені сфери їх застосування, а також наявність єдиної методики їх дослідження в однакових умовах.

Науково обґрунтована система взаємопов'язаних показників сільськогосподарського виробництва, що враховує специфіку різних рівнів господарювання має важливе значення для управління економікою.

Вона дозволяє виміряти досягнення та недоліки в розвитку сільського господарства та роботу окремих ланок, які стануть орієнтиром при розробці та відборі варіантів соціально-економічного розвитку, а також при моральному і матеріальному стимулюванні підвищення ефективності виробництва.

Наочно систему показників ефективності суспільного виробництва можна представити у вигляді рис. 1.1.

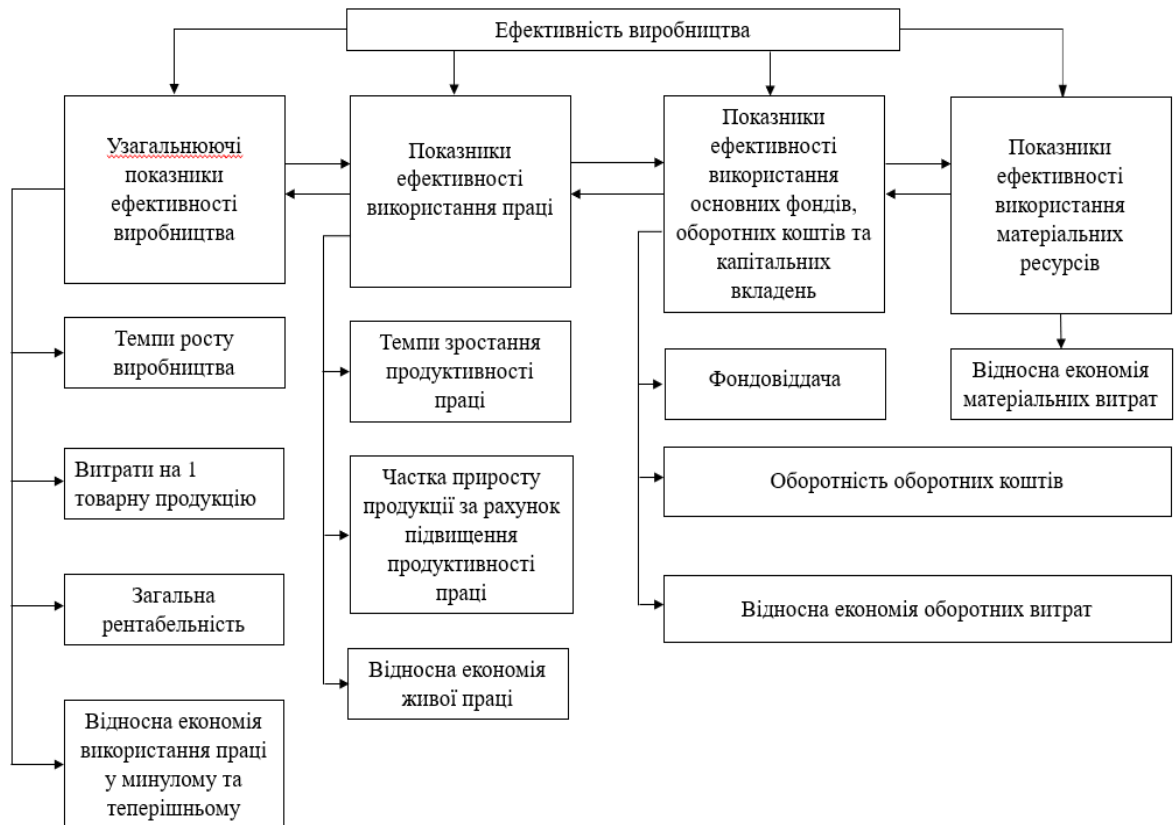

Рис. 1.1 Система показників ефективності суспільного виробництва об'єднань (підприємств).

Джерело: власні дослідження.

«Ще одним показником економічної ефективності виробництва є трудомісткість продукції – величина, зворотна показнику продуктивності живої праці, визначається як відношення кількості праці, витраченої в сфері матеріального виробництва, до загального обсягу виробленої продукції» [23]:

$$t = T/Q, \text{ де: } (1.1)$$

T – кількість праці, витраченої в сфері матеріального виробництва;

Q – загальний обсяг виробленої продукції.

«У народному господарстві, в її окремих галузях, наприклад, в сільському господарстві, широко застосовується показник фондоддачі» [18], який в цілому має тенденцію до зниження, а показник фондоємкості має тенденцію до зростання. Слід звернути

особливу увагу на низький рівень використання діючих виробничих потужностей, високий ступінь зносу основних виробничих фондів у промисловості. «У плануванні і проектуванні загальна економічна ефективність визначається як відношення ефекту до капітальних вкладень, а порівняльна – як відношення різниці поточних витрат до різниці капітальних вкладень за варіантами» [15]. При цьому загальна і порівняльна економічна ефективність доповнюють один одного.

Таким чином, в сучасних умовах господарювання рентабельність і прибуток є основними критеріями оцінки діяльності підприємств, які можна змінити за рахунок збільшення обсягу випуску продукції, зниження витрат на її виробництво.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ПП «СТРОКОВА- АГРО»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Приватне підприємство «Строкова-Агро» було зареєстровано Переяслав-Хмельницькою районною державною адміністрацією Київської області 14 березня 2005 року, створено з метою збільшення випуску товарів народного вжитку, надання послуг. Майно підприємства складають основні фонди та оборотні кошти, а також інші матеріальні цінності та фінансові ресурси підприємства, які знаходяться на балансі підприємства. Джерелами формування майна підприємства є грошові і матеріальні внески засновників; орендовані і основні фонди; надходження від реалізації продукції та послуг; кредити банків; надходження дивідендів від придбаних та реалізованих цінних паперів; пайові, грошові та майнові внески членів трудового колективу, підприємства та інших юридичних осіб; інші джерела надходжень, які не суперечать діючому законодавству.

Підприємство здійснює свою діяльність на принципах повного господарського розрахунку, самоокупності та самофінансування. Чистий прибуток залишається у повному розпорядженні підприємства. Напрями використання прибутку визначаються засновником.

Підприємство займається вирощуванням зернових та технічних культур, а саме озимої пшениці, жита, кукурудзи на зерно, ярого ячменю; вівса, соняшнику, сої, цукрових буряків. Метою діяльності підприємства є: підвищення добробуту, задоволення соціальних і матеріальних потреб працівників підприємства; підвищення ефективності виробничої і підприємницької діяльності підприємства, спрямовані на задоволення суспільних потреб в його продукції і

послугах; насичення товарного ринку шляхом організації виробництва товарів народного вжитку. Поряд з вирощуванням сільськогосподарських культур ПП «Строкова-Агро» також займається вирощуванням великої рогатої худоби та свиней. Організаційно-управлінська структура ПП «Строкова-Агро» досить проста, так як підприємство не велика (рис. 2.1).

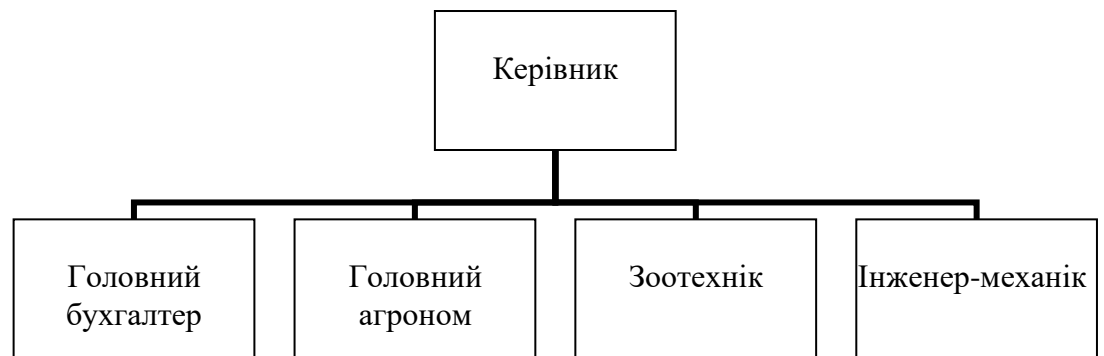

Рис. 2.1. Організаційно-управлінська структура ПП «Строкова-Агро».

Джерело: складено автором.

Розглянемо динаміку показників розміру підприємства, яку представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка показників розміру підприємства ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	Роки			2020 р. у % до 2018 р.
	2018	2019	2020	
Валова продукція в порівняних цінах 2018 р.	2728,6	3428,65	4349,66	159,41
Виручка, тис. грн.	2996	3919	7097	236,88
Валовий дохід, тис. грн.	1372	2115	4268	311,08
Площа сільськогосподарських угідь, га	1887	1887	1887	100
у тому числі: рілля, га	1252	1252	1252	100
Середньорічна кількість робітників зайнятих у сільськогосподарському виробництві, чол.	22	20	21	95,45
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	1741	2229	3983	228,48
Поголів'я тварин, умов. гол.	124,4	123,5	118,3	95,1
Енергоресурси, к. с.	704	640	672	95,45

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

За результатами даних табл. 2.1. прослідковується динаміка збільшення валової продукції, виручки, та валового доходу. Площа сільськогосподарських угідь не змінилася, 1887 га. Також не змінною залишилася і площа ріллі, 1252 га. Середньорічна кількість робітників зайнятих у сільськогосподарському виробництві у 2018-2020 рр. коливалася, 22, 20 та 21 відповідно. Середньорічна вартість оборотних засобів збільшувалася з кожним роком, і вже у 2020 р. була більшою, ніж у 2018 р. на 218,48 %. Поголів'я тварин з кожним роком зменшувалось. Енергоресурси у 2018 р. мали найбільше значення серед аналізованих періодів, а у 2019 р. – найменше значення.

Склад і структуру товарної продукції ПП «Строкова-Агро» можна побачити в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Склад і структура товарної продукції ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Середнє за роки	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Зерно	1208	68,09	1499	63,25	2922	78,71	1876,33	71,65
Цукрові буряки	49	2,79	139	5,86	71	1,91	86,33	3,3
Разом продукція рослинництва	1257	70,85	1638	69,11	2993	80,62	1962,67	74,95
Реалізація ВРХ на м'ясо	112	6,31	294	12,41	276	7,44	227,33	8,72
Реалізація ВРХ на плем'я	-	-	-	-	-	-	-	-
Реалізація свиней на м'ясо	108	6,09	203	8,57	227	6,12	179,33	6,93
Молоко	160	9,02	159	6,71	140	3,77	153	6,5
Інша реалізація	11	0,63	7	0,03	3	0,08	7	0,34
Разом продукція тваринництва	391	22,05	663	27,98	646	17,41	566,67	22,48
Реалізація іншої продукції, робіт та послуг	126	7,1	69	2,91	73	1,97	89,33	3,99
Всього	1774	100	2370	100	3712	100	2618,67	100

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Проаналізувавши склад і структуру товарної продукції ПП «Строкова-Агро» за 2018–2020 рр., бачимо, що у структурі товарної продукції найбільшу частку виручки має зерно, у 2018 р. – 68,09%, у 2019 р. – 63,25%, а у 2020 р. – 78,71%. А найменшу частку виручки має показник іншої реалізації – 0,63, 0,3 та 0,34 відповідно. Здійснюється реалізація ВРХ та свиней тільки на м'ясо, їхня частка середня за три аналізовані роки 8,72% та 6,93%. Також, із продукції тваринництва реалізується молоко, обсяг виручки від його реалізації з кожним роком зменшується. У структурі товарної продукції виручка від реалізації продукції рослинництва займає більшу частку, порівняно з реалізацією продукції тваринництва. Здійснюється реалізація й іншої продукції, робіт та послуг, але частка виручки не велика, і з кожним роком зменшується. Проаналізуємо структуру товарної продукції досліджуваного підприємства, який можна побачити у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз структури товарної продукції ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Види продукції	Роки			в % до 2018 р.	в % до попереднього року
	2018	2019	2020		
Зерно, всього, ц	15833	18670	23326	147,33	124,94
Цукрові буряки, ц	3630	7557	4290	118,18	56,74
Соняшник, ц	1680	2730	4020	239,29	147,07
М'ясо, всього, ц	191	186	186	97,38	103,33
Молоко, ц	931	618	656	70,46	106,15
Яйця, тис. шт.	-	-	-	-	-

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Здійснивши аналіз структури товарної продукції ПП «Строкова-Агро» можна зазначити, що виробництво зернових культур з кожним роком збільшується, так само як і виробництво соняшника. Виробництво цукрових буряків у 2020 р. порівняно з 2019 р. зменшилось майже в

половину. Виробництво молока та м'яса у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшилося, але порівняно з 2018 р. зменшилося, що є негативним явищем.

2.2. Оцінка ресурсного забезпечення виробничої діяльності підприємства

Для того щоб визначити на скільки дане підприємство забезпечене ресурсами і наскільки воно їх використовує потрібно здійснити такі розрахунки: показники розміру підприємства, структуру земельних угідь, структуру посівних площ, аналіз структури товарної продукції, рух і стан основних засобів, забезпеченість матеріально-технічними та трудовими ресурсами. Динаміку змін і структуру земельних угідь господарства наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка і структура земельних угідь ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2020 р. у % до 2018 р.
	га	%	га	%	га	%	
Загальна земельна площа	1889	100	1889	100	1889	100	-
у т. ч. сільськогосподарські угіддя	1887	100	1887	100	1887	100	-
із них: рілля	1252	66,35	1252	66,35	1252	66,35	-
сінокоси	-	-	-	-	-	-	-
пасовища	635	33,65	635	33,65	635	33,65	-
Коефіцієнт використання земельних ресурсів	99,89	-	99,89	-	99,89	-	-
Коефіцієнт розораності земель	66,35	-	66,35	-	66,35	-	-

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Зробивши аналіз структури земельних угідь, ми бачимо, що загальна земельна площа за 3 роки не змінювалась, і становить 1889 га, у тому числі сільськогосподарські угіддя – 1887 га. На ПП «Строкова-Агро» сільськогосподарські угіддя складають рілля та пасовища, їхня площа також була не змінною – 1252 га та 635 га відповідно. Коефіцієнт використання земельних ресурсів становить 99,89, що свідчить про майже повне використання землі. Коефіцієнт розораності земель – 66,35, тобто більше половини земель господарства займає рілля. Розмір і структуру посівних площ ПП «Строкова-Агро» представлено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка, розмір і структура посівних площ ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Фактично до плану (+,-)
	план	факт	план	факт	план	факт	
Зернові, всього		755	755	690	690	627	-63
у т. ч.: озима пшениця		250	250	260	260	300	40
Технічні		125	125	184	184	229	45
Овочі		-	-	-	-	-	-
Картопля		-	-	-	-	-	-
Кормові, всього		-	-	-	-	-	-
Коефіцієнт використання землі		70,29	70,29	69,81	69,81	68,37	-1,44

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

За результатами табл. 2.5, можна сказати, що найбільшу частку у структурі посівних площ займають зернові, так у 2018 р. вони фактично становлять 755 га, але протягом 2 років зменшились до 627 га. Посівна площа технічних культур, навпаки мала тенденція до збільшення. Так, за аналізований період вона становила 125, 184 та 229 га відповідно. Виходячи з цього можна сказати, що коефіцієнт використання землі найбільше значення мав у 2018 р., це пояснюється тим, що саме у цей рік спостерігалася найбільша частка площі посівних культур у загальній

площі рілля.

Економічна ефективність використання земельних ресурсів проаналізовано у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Економічна ефективність використання земельних ресурсів ПП
«Строкова-Агро», 2018–2020 рр.**

Показники	Роки			2020 р. у % до 2018 р.
	2018	2019	2020	
Виробництво продукції на 100 га сільськогосподарських угідь:				
Молоко, ц	49,34	32,75	34,76	70,45
М'ясо, всього, ц	6,15	6,2	6,15	100
у тому числі: ВРХ, ц	6,15	6,2	6,15	100
Овець, ц	-	-	-	-
Вовна, ц	-	-	-	-
Валова продукція, грн.	134,76	200,37	355,96	260,85
Валовий дохід, грн.	72,71	112,08	226,18	311,07
Чистий дохід, грн.	62,37	101,27	215,69	345,82
Виробництво на 100 га ріллі:				
Зерно, ц	1264,62	1491,21	1863,1	147,32
Цукрові буряки, ц	289,94	603,59	342,65	118,18
Картопля, ц	-	-	-	-
Овочі, ц	-	-	-	-
М'ясо свиней, ц	5,99	5,03	5,59	93,32
Виробництво на 100 га зернових:				
М'ясо птиці, ц	-	-	-	-
Яйця, тис. шт.	-	-	-	-

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Аналізуючи дані табл. 2.6, можна сказати, що найефективнішим виробництвом на 100 га сільськогосподарських угідь, було у 2018 р., а саме 49, 34 ц, у наступних роках відбувалося його зменшення. На це вплинуло зменшення поголів'я молочних корів. Щодо м'яса ВРХ, то його виробництво на 100 га сільськогосподарських угідь складало у 2018 р. та 2020 р. 6,15 ц, а у 2019 р. – 6,2 ц. Найкращі показники валової продукції, валового доходу та чистого доходу були зафіксовані у 2020 р.

Також можна зазначити, що виробництво зерна на 100 га ріллі за 2018-2020 рр. мало такі значення 1264,62 ц, 1491,21 ц та 1863,1 ц відповідно. Найбільше цукрових буряків на 100 га ріллі, було вироблено у 2019 р., а саме 603,59 ц. Виробництво м'яса свиней на 100 га ріллі, найбільшим було у 2018 р. – 5,99 ц.

Тобто, можна стверджувати, що ПП «Строкова-Агро» за 2018–2020 рр. досить економічно-ефективно використовувало земельні ресурси. За незмінної площі сільськогосподарських угідь та площі рілля збільшувалися валова продукція, валовий дохід, чистий дохід.

Ефективність земельних ресурсів ПП «Строкова-Агро» розраховано у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Ефективність земельних ресурсів ПП «Строкова-Агро», 2019–2020 рр.

Показники	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2019 р. у %
Площа сільськогосподарських угідь, га	1887	1887	100
у тому числі: рілля, га	1252	1252	100
Середній бал угідь	57,6	57,6	100
Земельна площа у бало-гектарах, балів	108691,2	108691,2	100
Вироблено на 100 бало-гектарів:			
Зерна, ц	17,18	21,46	124,91
Цукрових буряків, ц	6,95	3,95	56,83
Картоплі, ц	-	-	-
Овочів, ц	-	-	-
М'яса, ц	0,17	0,17	100
Молока, ц	0,57	0,6	105,26
Яєць, тис. шт.	-	-	-
Вовна, кг	-	-	-
Валова продукція, грн.	3,48	6,18	177,59
Валовий дохід, грн.	1,95	3,93	201,54
Чистий дохід, грн.	1,76	3,74	212,5
Рівень рентабельності, %	0,01	0,04	400

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Проаналізувавши дані табл. 2.7, можна зробити висновок, що площа сільськогосподарських угідь у тому числі рілля не зазнали змін за

2019 р. та 2020 р.. Середній бал угідь у Переяслав – Хмельницькому районі становить 57,6. Виробництво зерна на 100 бало-гектарів у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшилось на 24,91%.

Також зросло і виробництво молока, на 5,26 %. А виробництво цукрових буряків зменшилося порівняно з попереднім роком, і склало, 3,95. Виробництво м'яса на 100 бало-гектарів залишилося без змін, 0,17. Також збільшились такі показники, як виробництво на 100 бало-гектарів валової продукції, валового доходу, чистого доходу і рівень рентабельності.

Ефективність витрат праці та оплати можна оцінити на основі порівняння абсолютних і відносних показників ефективності (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Ефективність праці і її оплати на ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р. у % до 2019 р.
Валова продукція в порівняних цінах, тис. грн.	3428,65	4349,66	126,86
Середньорічна кількість працюючих, чол.	20	21	105
Фактично відпрацьовано, одним працюючим, люд.-годин	1619,1	1802	111,3
Коефіцієнт використання трудових ресурсів	0,86	0,95	110,47
Вартість валового доходу, тис. грн.	2115	4268	201,8
у тому числі: оплата праці, тис. грн.	482	460	95,45
Продуктивність праці, грн.	117,43	207,13	120,82
Питома вага оплати праці:			
у вартості валової продукції, %	14,06	10,58	75,25
у валовому доході, %	22,79	10,78	47,3
Одержано прибутку на 1 середньорічного працівника, грн.	23,2	110,29	475,39
Виплачено дивідендів, всього, тис. грн.	-	-	-
у тому числі: на 1 працівника, грн.	-	-	-

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Зробивши аналіз табл. 2.8, можна зробити висновок, що середньорічна кількість працюючих у 2020 р. порівняно з 2019 р.

збільшилась на 1 працівника. При цьому збільшилась і кількість людино-годин фактично відпрацьованих одним працівником. Коефіцієнт використання трудових ресурсів збільшився на 0,09. Валовий дохід збільшився у 2020 р. порівняно з 2019 р., а от оплата праці при цьому зменшилась на 22 тис. грн.. Продуктивність праці збільшилась на 120,82 %, і склала у 2020 р. – 207,13 грн. Однак, питома вага оплати праці, як у вартості валової продукції, так і у валовому доході зменшилась у 2020 р. порівняно з попереднім роком.

Джерела власних та прирівняних до них коштів з кожним роком зростають, і вже на кінець 2020 р. вони становили – 3912. Стабільних пасивів, направлених на покриття нормативних на даному підприємстві не має. Всього джерел власних та прирівняних до них коштів з початку 2019 р. до кінця 2020 р. збільшувалось. Наявність власних оборотних і прирівняних до них коштів також мала тенденцію до збільшення, і вже на кінець 2020 р. їх сума була більшою на 2242, порівняно з початком 2019 р. Норматив оборотних коштів на початок року та на кінець не змінювався, 2187 та 2927 відповідно до років. На початку 2019 р. спостерігається нестача власних оборотних і прирівняних до них коштів, а вже на кінець 2020 р. їх надлишок. Надлишок власних оборотних коштів спостерігався, як у 2019 р. так і 2020 р.

Таким чином, на 100 грн. оборотних засобів за 2018-2020 рр. припадало 156,73 грн., 153,82 грн., та 109,2 грн. валової продукції відповідно. Щодо валового доходу, то його на 100 грн. оборотних засобів у 2018 р. – 78,81 грн, у 2019 р. – 94,89 грн, у 2020 р. – 107,16 грн.. Величина прибутку найменшою була у 2019 р.- 20,82 грн., а у 2020 р. була найбільшою – 58,15 грн. Рух основних засобів можна прослідкувати у табл. 2.9. За результатами табл. 2.9 видно, що найбільше основних засобів на початок року було наявно у 2020 р. (670 тис. грн), що було спричинено найбільшим надходженням основних засобів у розмірі 427 тис. грн.

Таблиця 2.9

Показники руху основних засобів ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	Роки			Звітний до базового, в %
	2018	2019	2020	
Наявність на початок року, тис. грн.	470	537	670	142,55
Надходжень, тис. грн.	67	123	427	637,31
Вибуло, тис. грн.	-	-	175	-
Наявність на кінець року, тис. грн.	537	670	922	171,69
Річний приріст, тис. грн.	67	133	252	376,12
Процент приросту, %	14,26	24,77	37,61	263,74

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

За результатами табл. 2.9 видно, що найбільше основних засобів на початок року було наявно у 2020 р. (670 тис. грн), що було спричинено найбільшим надходженням основних засобів у розмірі 427 тис. грн. Основні засоби, які вибули були лише у 2020 р. (175 тис. грн.). Таким чином, на кінець 2020 р. на підприємстві було наявно основних засобів у розмірі 922 тис. грн., це на 385 тис. грн. більше, порівняно з 2018 р. Річні прирости основних засобів за 2018-2020 рр. склали 67 тис. грн., 133 тис. грн та 252 тис. грн. відповідно. Стан основних засобів ПП «Строкова-Агро» за 2018–2020 рр. оцінено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Показники оцінки стану основних засобів ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2018 р.	Рекомендовані значення
Частка основних засобів в активах підприємства, %	10,09	11,39	12,42	123,09	Зменшення
Частка активної частини основних засобів, %	88,3	73,02	72,86	82,51	Збільшення
Коефіцієнт зносу основних засобів, %	63,06	56,17	42,84	67,94	Зменшення
Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів, %	69,79	65,18	49,7	71,21	Зменшення
Коефіцієнт поновлення, %	14,26	24,77	63,73	446,91	Збільшення
Коефіцієнт вибуття, %	-	-	26,12	-	-

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Оцінивши стан основних засобів у табл. 2.10 видно, що частка основних засобів в активах підприємства показує, скільки в балансі підприємства становлять основні засоби. За аналізований період даний показник має тенденцію до зростання при зростаючих обсягах реалізації, що є негативним наслідком, і складав у 2018 році 10,09%; у 2019 році – 11,39%. Протягом наступного року він зріс до 12,42%. Дана ситуація склалася у результаті помітного зростання вартості активів порівняно із залишковою вартістю основних засобів.

Що до частки активної частини основних засобів, то вона, навпаки, за даний період знизилася з 88,3% у 2018 році до 72,86% у 2020. Це відбувалося за рахунок різкого збільшення темпів росту вартості основних засобів по відношенню до темпу росту вартості активної частини основних засобів (транспортних засобів, машин та обладнання). Даний перебіг подій є несприятливим для підприємства.

Коефіцієнт зносу основних засобів свідчить про рівень фізичного і морального зносу основних засобів. Цей показник також на зменшувався протягом 2018–2020 рр. У 2018 році він становив 63,06% і зменшився протягом двох років до 42,84%, що є позитивним для підприємства явищем, оскільки це свідчить про зменшення фізичного і морального зносу.

Позитивну тенденцію до зменшення має коефіцієнт зносу активної частини основних засобів. Протягом аналізованого періоду він зменшився з 69,79% до 49,7%. Знос активної частини основних засобів у 2020 році становив 333 тис. грн., порівняно з 350 тис. грн у 2019 році. За даний період коефіцієнт поновлення зазнав позитивних змін, що свідчить про збільшення нових основних засобів на кінець року. Різке збільшення відбулося у 2020 році (63,73%) порівняно з 2018 роком (14,26%). Ця зміна відбулась за рахунок збільшення чистого прибутку, який був спрямований на оновлення виробничих засобів.

2.3. Аналіз ефективності використання активів та капіталу ПП «Строкова-Агро»

Фінансування активів підприємства «Строкова-Агро» здійснюється за такими двома варіантами: внутрішнє фінансування здійснюється за рахунок власних доходів підприємства і передбачає використання таких джерел, як нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування та надходження від реалізації (обміну) частини майна підприємства; зовнішнє фінансування передбачає використання не власних, а активів залучених від інших інвесторів. Цими джерелами є збільшення кредиторської заборгованості.

Зростання активів підприємства відбувається внаслідок одержання ресурсів від інших суб'єктів господарювання (у формі оренди та благодійних внесків). Із зовнішніх джерел фінансування на підприємстві спостерігаються короткострокові кредити, які направлені на фінансування оборотних активів ПП «Строкова-Агро». Ця ситуація зумовлена несвоєчасністю надходження коштів від дебіторів.

Для аналізу ефективності використання активів підприємства, розрахуємо певні показники. Результати розрахунків представлено у табл. 2.11. Зробивши розрахунки в табл. 2.11, бачимо, що коефіцієнт ефективності використання оборотних активів характеризує кількість оборотів, які здійснюють матеріальні запаси за рік. Тож можна сказати, що найкраще значення даного показника спостерігається у 2020 році, і складає 2,16, що порівняно з 2018 роком більше на 0,47. Таке значення даного показника забезпечує збільшення обсягів виручки від реалізації та сприяє отриманню високих доходів.

Тенденцію до збільшення також має коефіцієнт використання оборотних активів, що є позитивним для діяльності ПП «Строкова-Агро».

Таблиця 2.11

Аналіз активу балансу ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення				
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абсолютне		відносне, %		
							2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019	
I. Необоротні активи											
Основні засоби:											
залишкова вартість	209	10,35	320	12,19	589	12,55	111	269	153,11	184,06	
первісна вартість	537	26,6	670	25,52	922	19,64	133	252	124,77	137,61	
знос	328	16,25	350	13,33	333	7,09	22	-17	106,71	95,14	
Довгострокові біологічні активи:											
первісна вартість	69	3,42	76	2,9	122	2,6	7	46	110,14	160,53	
Усього за розділом I	278	13,77	396	15,09	711	15,15	118	315	142,45	179,55	
II. Оборотні активи											
Виробничі запаси	587	29,07	940	35,81	1556	33,15	353	616	160,14	165,53	
Поточні біологічні активи	526	26,05	519	19,77	684	14,57	-7	165	98,67	131,79	
Незавершене виробництво	502	24,86	590	22,48	913	19,45	88	323	117,53	154,75	
Готова продукція	80	3,96	120	4,57	163	3,47	40	43	150	135,83	
Інша поточна дебіторська заборгованість	26	1,29	11	0,42	137	2,92	-15	126	42,31	1245,45	
Грошові кошти та їх еквіваленти:											
в національній валюті	20	0,99	49	1,87	530	11,29	29	481	245	1081,63	
в т. ч. в касі	1	0,05	5	0,19	4	0,09	4	-1	500	80	
Усього за розділом II	1741	86,23	2229	84,91	3983	84,85	488	1754	128,03	178,69	
Баланс	2019	100	2625	100	4694	100	606	2069	30,01	78,82	

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

За 2018–2019 рр. значення коефіцієнта ефективності використання необоротних активів зазнав незначних змін, збільшився на 0,16, тобто на

одну грошову одиницю необоротних активів припадало 9,53 й 9,69 копійки реалізованої продукції відповідно. Більш ефективніше підприємство почало використовувати необоротні активи у 2020 році, про це свідчить збільшення даного показника до 10,68.

Коефіцієнт ефективності використання загальних активів протягом аналізованого періоду також зростав. У 2018 році значення даного показника сягало 1,35, що характеризує інтенсивніше, а отже, й ефективніше використання виробничого обладнання та інших видів активів підприємства. Значення коефіцієнта ефективності використання загальних активів збільшилося до 1,62 у 2020 році.

Аналізуючи дані, можна зробити висновок, що на підприємстві спостерігалася така ситуація: у 2018 році рентабельність активів становила 13,18 %, але у 2019 вона дещо знизилася і складала 12,92 %, тобто вона знизилася на 0,26 відсоткові пункти. Але за рахунок збільшення чистого прибутку у 2020 році збільшилася рентабельність на 33,36 відсоткові пункти. Рентабельність необоротних активів у 2018 році складала 1,49%. Протягом наступного року цей показник дещо знизився і становив 1,38%. Рентабельність оборотних активів також найбільше значення мала у 2020 році (0,75%).

Отже, організація фінансування активів ПП «Строкова-Агро» здійснюється шляхом поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Щодо ефективності використання активів підприємства, можна сказати, що всі показники даної групи мають позитивну тенденцію до збільшення, а отже показують, що ПП «Строкова-Агро» з кожним роком ефективніше і раціональніше використовує свої наявні активи. Але разом з тим існує проблема, яка стосується неефективного використання оборотних активів, зокрема грошових коштів та їх еквівалентів. Оскільки, у 2020 році спостерігається велике їх нагромадження на рахунках в банку. Тому необхідно розробити ряд заходів, які сприятимуть нормалізації показників ліквідності ПП

«Строкова-Агро».

Наступним нашим кроком буде аналіз ефективності використання капіталу підприємства, результати якого наведені в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Показники ефективності використання активів ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. у % до 2018 р.	Рекомендова ні значення
Коефіцієнт ефективності використання матеріальних запасів	1,69	1,69	2,16	127,81	Збільшення
Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів	1,58	1,64	1,9	120,25	Збільшення
Коефіцієнт ефективності використання чистих оборотних активів	1,74	1,84	2,12	121,84	Збільшення
Коефіцієнт ефективності використання необоротних активів	9,53	9,69	10,68	112,07	Збільшення
Коефіцієнт ефективності використання загальних активів	1,35	1,41	1,62	120	Збільшення
Рентабельність активів	13,18	12,92	46,28	351,14	Збільшення
Рентабельність необоротних активів	1,49	1,38	4,18	280,54	Збільшення
Рентабельність оборотних активів	0,22	0,21	0,58	263,64	Збільшення

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Значення аналізованого показника рентабельності власного капіталу показує, яка віддача припадає на вкладений власний капітал підприємства. Цей показник загалом має позитивну тенденцію до зростання, за винятком незначного його зменшення у 2019 році. Це спричинене одночасним суттєвим збільшенням як чистого прибутку, так і вартості власного капіталу, порівняно з попередніми роками. Значення коефіцієнта оборотності власного капіталу також має тенденцію до зростання, що характеризує більш ефективне використання власного капіталу. Протягом аналізованого періоду значення даного показника

зросли з 1,47 до 1,77, що зумовлено великим збільшенням чистої виручки.

За значенням показника періоду окупності власного капіталу, можемо зробити висновок, що власний капітал вкладений в ПП «Строкова-Агро» повністю окупиться у 2020 році лише за 1,45 роки. Рентабельність сукупного капіталу протягом 2018–2020 рр. також зростала, що свідчить про зростання ефективності господарської діяльності підприємства «Строкова-Агро». Так, у 2020 році вона складала 0,39 %, порівняно з 0,16 % у 2018 році.

Таким чином, для здійснення господарської діяльності підприємства був створений статутний фонд ПП «Строкова-Агро» за рахунок внеску засновника. Основними джерелами формування майна підприємства з вище перерахованих є: внески засновника (як матеріальні, так і грошові), доходи одержані в результаті діяльності підприємства, благодійні внески та кредити банків.

Розрахувавши показники, які характеризують ефективність використання капіталу, можна стверджувати, що ПП «Строкова-Агро» раціонально використовує капітал підприємства. Так, рентабельність сукупного капіталу, на кінець 2020 року, складала 63,29 %, що є доказом ефективного використання капіталу. Логічно було б провести комплексний аналіз фінансового стану ПП «Строкова-Агро», основними завданнями якого є: загальне оцінювання фінансового стану; визначення та аналіз платоспроможності підприємства, перевірка виконання зобов'язань за розрахунками з бюджетом, банками, кредиторами, а також використання засобів за цільовим призначенням і забезпеченості ними; визначення та оцінювання показників ділової активності підприємства; оцінювання показників фінансової стійкості підприємства; визначення та аналіз показників прибутковості підприємства. Основними джерелами інформації для проведення аналізу фінансових результатів діяльності ПП «Строкова-Агро» за 2018–2020

роки є річна фінансова звітність. За даними табл. 2.13. проведемо аналіз рівня ефективної господарської діяльності ПП «Строкова-Агро» за період 2018–2020 роки.

Таблиця 2.13

Аналіз пасиву балансу ПП «Строкова-Агро», 2018–2020 рр.

Показники	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення				
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абсолютне		відносне, %		
							2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019	
І. Власний капітал											
Статутний капітал	278	13,77	396	15,09	711	15,15	118	315	42,45	79,55	
Пайовий капітал	473	23,43	473	18,02	473	10,08	0	0	0	0	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1145	56,71	1443	54,97	3201	68,19	298	1758	26,03	121,83	
Усього власного капіталу	1896	93,91	2312	88,08	4385	93,42	416	2073	21,94	89,66	
II. Залучені кошти											
Короткострокові кредити банків	-	-	150	5,71	-	-	-	-	-	-	-
Кредиторська заборгованість за товари, роботу, послуги	18	0,89	39	1,49	169	3,6	21	130	116,67	333,33	
Поточні зобов'язання за розрахунками:	105	5,2	124	4,72	140	2,98	19	16	18,1	12,09	
з бюджетом	4	0,2	12	0,46	6	0,13	8	-6	3	-50	
зі страхування	9	0,45	5	0,19	2	0,04	-4	-3	-44,44	-60	
з оплати праці	12	0,59	11	0,42	18	0,38	-1	7	-8,33	63,64	
з учасниками	-	-	8	0,3	7	0,15	-	-1	-	-12,5	
із внутрішніх розрахунків	80	3,96	88	3,35	107	2,28	8	19	10	21,59	
Усього залучених коштів	123	6,09	313	11,92	309	6,58	190	-4	154,47	-1,28	
Баланс	2019	100	2625	100	4694	100	606	2069	30,01	78,82	

Джерело: за даними ПП «Строкова-Агро».

Проаналізувавши дані таблиці 2.13, ПП «Строкова-Агро», можна сказати, що відбулося зростання виробничої діяльності підприємства. Дохід від реалізації у 2019 році порівняно з 2018 збільшився на 923 тис. грн., що у відсотковому відношенні становить 30,81%. А у 2020 році, порівняно з 2019 роком, ми спостерігаємо різке збільшення доходу, що складає 3178 тис. грн.(81,09%), не зважаючи на збільшення витрат. Таке зростання зумовлене збільшенням чистого доходу від реалізації лише продукції рослинництва з 1972 тис. грн. (у 2018 році) до 5181 тис. грн. (у 2020 році).

Хоча зростання собівартості продукції є значним (збільшилася з 2252 тис. грн. у 2018 році до 3902 тис. грн. у 2020 році), але на зменшення доходу підприємства це не вплинуло. Це можна пояснити достатньо високою конкурентоспроможністю продукції ПП «Строкова-Агро» на ринку.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Основні напрямки та резерви підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва

Резерви є складовою понятійного апарату економічної ефективності, а отже – це комплексне поняття, що включає в себе можливості збільшення виробництва продукції та можливості зниження затрат на основі удосконалення використання ресурсного потенціалу. Запобігання різноманітним втратам та нераціональному використанню ресурсів – це лише один із шляхів виявлення резервів. Не менш важливим є й інший, пов'язаний із можливостями використання досягнень науково-технічного прогресу, як основного важеля інтенсифікації виробництва. Повноті використання резервів сприятиме чітке їх бачення, виявлення того потенціалу, який за певних умов може бути реалізованим. Хоч резерви це кількісна величина, важливо не стільки визначити їх кількісні характеристики, що іноді буває досить непросто, скільки виявити якісний склад факторів впливу на результати господарської діяльності. Це досягається за рахунок конкретизації напрямів пошуку резервів, в основі якого лежатиме їх виокремлення, видовий розподіл.

Варто зазначити, що загальноприйнятим принципом виявлення потенційних резервів є порівняння фактичного рівня використання ресурсів із науково обґрунтованими нормами та нормативами. Можливе також порівняння із аналогічними процесами, господарюючими суб'єктами чи ділянками господарської діяльності, де застосовуються новітні досягнення науки, техніки, технології, організації виробництва. Наприклад, резервом збільшення обсягів сільськогосподарської

продукції буде різниця між генетичним потенціалом рослин чи тварин та досягнутим рівнем їх урожайності та продуктивності. Безперечно, що використання такого резерву вимагатиме додаткових витрат від підприємства, проте додатково отриманий ефект може суттєво перекривати такі витрати, що дозволяє говорити про даний резерв збільшення обсягів продукції і як про резерв підвищення економічної ефективності.

В процесі використання резервів можна виділити три етапи. На першому – аналітичному – виявляють та обґрунтовують напрями пошуку резервів. На цьому етапі їх оцінюють кількісно для попереднього визначення можливого приросту ефекту. Другий етап – організаційний. Він передбачає розробку комплексу організаційних, технічних, економічних та інших заходів, які б дозволили отримати виявлені резерви. На третьому етапі, що може бути названий функціональним, здійснюється практична реалізація розроблених заходів та використання отриманих резервів як додаткових ресурсів [18]. Незважаючи на те, що виявлення резервів та їх залучення до господарської діяльності є однією з основних передумов ефективного функціонування на аграрному ринку, виявлення та використання усіх можливих резервів буде надзвичайно складним, практично нездійсненним завданням.

Разом з тим, існують методичні прийоми, які дозволять, якщо і не повністю його вирішити, то суттєво спростити. Серед них можна виокремити наступні: виявлення основної ланки в системі заходів підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, тобто виявлення тих витрат, вплив на які дасть найбільший ефект для господарювання; виділення “вузьких місць”, тобто таких ділянок господарювання, які стримують чи обмежують темпи росту ефективності; одночасний пошук резервів на усіх стадіях виробництва; дотримання принципу комплексності резервів, щоб виявлення одного

виду резервів супроводжувалося виявленням іншого, поєднання з яким дозволить отримати додатковий ефект.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки. Поняття резервів з позиції підвищення економічної ефективності означає невикористані можливості, потенціал, використання якого дозволить отримати додатковий ефект. Резерви, в тому числі резерви підвищення економічної ефективності, можуть мати багато різновидів залежно від критерію, що виступатиме класифікаційною ознакою. Їх виявлення та кількісна оцінка здійснюється шляхом порівняння досягнутого рівня та потенційно можливого. Практичне залучення виявлених резервів, як правило, вимагатиме додаткових витрат і співставлення цих витрат із додатковим ефектом визначатиме доцільність та ефективність такого залучення.

Вирішення проблеми підвищення ефективності виробництва вимагає виявлення і максимального використання резервів господарської діяльності, як потенційних можливостей покращення кінцевих результатів роботи.

Ресурсний потенціал необхідно розглядати як економічну основу, реальну силу розвитку підприємства, що характеризується системою показників, які відображають не тільки наявні ресурси, а й їхні резерви, які можуть бути використані за певних умов. Ефективність управління ресурсним потенціалом підприємства досягається за умов раціонального його використання для отримання повного кінцевого результату у вигляді виробництва сільськогосподарської продукції. Важливою передумовою забезпечення розвитку підприємства є підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом [14]. На рис. 3.1. представлена модель ефективного функціонування аграрних товаровиробників (рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Структурно-логічна модель ефективного функціонування аграрних підприємств

Джерело: складено автором на основі [10, 16].

Таким чином, виявлено, що підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом, забезпечення його раціонального використання значною мірою пов'язано з проведенням якісних змін у складі ресурсів та з підвищенням ефективності в їх управлінні. Завдання підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств полягає, насамперед, у вдосконаленні використання та управління ресурсами підприємства та у підвищенні їх цілісності, яка проявляється у їх тісному взаємозв'язку. Ресурсами підприємства повинен бути притаманний відповідний спектр функціональних характеристик, на основі яких має забезпечуватись компенсація їх дефіцитних властивостей та пошук резервів.

3.2. Особливості використання маркетингу в сільському господарстві

Найважливішим організаційним важелем підвищення ефективності виробництва є маркетинг. Створений в процесі виробництва продукт, а, отже, і ефект, повинен бути реалізований, визнаний суспільством (покупцями). Тут на допомогу приходить маркетинг. Маркетинг – це двоєдиний і взаємодоповнюючий процес. З одного боку, це ретельне і всебічне вивчення ринку, попиту, потреб і запитів споживачів, орієнтація виробництва, адресність продукції, що випускається. З іншого - це активний вплив на ринок і існуючий попит, на формування потреб і купівельних переваг шляхом використання різних маркетингових прийомів і комунікацій. Маркетинг викликає до себе інтерес і використовується більшістю компаній за кордоном перш за все тому, що дозволяє вирішувати ринкові проблеми найбільш раціональним шляхом, максимально використовувати виробнику свої можливості і можливості ринку для отримання високих прибутків, планувати свою діяльність на ринку з урахуванням тенденцій його розвитку.

Маркетинг викликає до себе інтерес ще тому, що він ввібрав в себе останні досягнення не тільки світової практики, а й науки, починаючи з інформатики та кібернетики і закінчуючи психологією, не кажучи вже про використання управлінської та економічної наук. Недооцінка ролі маркетингу в економічній науці, а особливо в господарській практиці, була обумовлена застарілими уявленнями про характер і значення праці управлінського персоналу і будь-якої посередницької діяльності, будь-якої праці зі збору та переробки інформації як в кінцевому рахунку непродуктивної. Продуктивною вважалась тільки праця виробничих робітників і сільських трудівників.

Сьогодні багато наших підприємств виходять на зовнішній ринок, починають оперувати в зовсім іншому незвичному господарському середовищі. На власному досвіді відчувають, якого рівня розвитку на сьогоднішній день досягли ринкові відносини. Підприємства, які не володіють передовими методами маркетингу своєї продукції, приречені на невдачі в конкурентній боротьбі. Тому підприємства повинні вирішувати такі питання: Як працювати зі споживачем? Як правильно оцінити своїх конкурентів, їх сильні та слабкі сторони? Як визначити порівняльні переваги в конкурентній боротьбі, правильно вибрати сегмент або «нішу» ринку, сферу господарської діяльності? На всі ці питання може дати відповідь тільки маркетинг. Організація маркетингу включає побудову структури управління маркетингом, підбір фахівців належної кваліфікації, створення умов для ефективної роботи та взаємодії служби з іншими службами підприємства.

Виходячи з вищезазначеного організація маркетингу може бути орієнтованою на продукт (фахівці служби закріплюються за видами або групами продукції), орієнтованою на сегмент (кожен фахівець працює з певною групою покупців), функціональною (діяльність фахівців організована виходячи з функцій маркетингу, які вони виконують).

Разом з тим аграрна реформа знаходиться в складній соціально-економічній ситуації, для якої характерні нестійкість виробничо-господарських зв'язків, інфляція, різке скорочення державної підтримки. Це призвело до спаду виробництва сировини і продовольства, посилення нееквівалентного обміну в народногосподарському комплексі, дисбалансі між попитом і пропозицією, вартістю і ціною, прибутком і податком, стихійного формування нецивілізованих продовольчих ринків. В умовах переходу до ринкової економіки з'явилося багато сільськогосподарських підприємств, у яких змінилася форма власності - агрофірми, фермерські господарства, акціонерні підприємства і інші, що сприяє розвитку

економічної самостійності. Зі зміною виробничо-економічних зв'язків замість централізованого планування і розподілу приходять нові відносини, орієнтовані на вільну вигоду.

В даний час спостерігається значне перевищення попиту на деякі види продукції сільського господарства і продукти його переробки над їх пропозицією, але це не означає, що можна обійтися без організації маркетингової діяльності. Навпаки, використовуючи різні компоненти маркетингу, сільськогосподарські підприємства зможуть «вижити» в умовах переходу і створити базу для майбутнього. У спеціальній літературі приділяється увага розгляду специфічних особливостей маркетингу в сільському господарстві. Ці особливості обумовлені особливими властивостями самої продукції сільського господарства. Зокрема, відрізняється наявність тимчасового простору між виробництвом і реалізацією сільськогосподарських продуктів і, як наслідок, створення великих резервних сховищ і холодильних потужностей, великої частки первинної переробки продукції тваринництва.

Розвиток ринку сільськогосподарської продукції та продовольства необхідно розглядати у взаємозв'язку з іншими видами окремих ринків, що функціонують в аграрному секторі: матеріально-технічних ресурсів та послуг, праці, капіталу і землі. Кожен з них має свою специфіку, але найважливіша особливість кожного аграрного ринку полягає в тому, що всі його складові взаємопов'язані на порівняно невеликій території, де здійснюється господарська діяльність. Інша особливість аграрного ринку полягає в тому, що навіть великі сільськогосподарські підприємства або їх об'єднання не в змозі мати повну ринкову інфраструктуру. Нарешті, агропромислове виробництво залежить від макроекономічної ситуації і в той же час не може активно впливати в силу своєї роздробленості, відсутності органів самоврядування на всіх рівнях. До цього слід додати низьку еластичність попиту, тривалий цикл

виробництва, а отже, неможливість швидко реагувати на зміни кон'юнктури ринку.

Регіональні (міжрегіональні) та інші товарні ринки сільськогосподарської продукції та сировини (зерна, м'яса та ін.), являють собою систему економічних відносин в області виробництва, розподілу, обміну та споживання продовольства на основі ринкового механізму і його складових – ціни, попиту, пропозиції та конкуренції. Ринок формує нові відносини виробників і споживачів, в яких виробництво продукції регулюється на основі закону попиту і пропозиції, за допомогою економічних важелів - цін, податків, пільг, кредитів. При цьому головним стимулюючим фактором товаровиробників є прагнення отримати максимальний прибуток.

Стан ринку сільськогосподарської продукції і сировини несприятливі. Це підтверджується тим, що істотно скорочується оптовий ринок і зростає реалізація продукції через власні торгові канали підприємств і на основі бартерних угод. Стихійний розвиток ринку сільськогосподарської продукції не дає переваг вітчизняним товаровиробникам. Диспаритет цін, неплатежі, зниження споживчого попиту, високі ставки по кредитах банків, розрив сформованих раніше господарських зв'язків, значна частка імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства з країн ближнього і далекого зарубіжжя істотно ускладнюють збут продукції вітчизняних товаровиробників, ускладнюють їх фінансове становище і призводять до витіснення з ринків товарів і сировини, традиційно вироблених сільськогосподарськими товаровиробниками, зниження асортименту щодо недорогих продуктів [19, с.76].

На наш погляд, вихід з цього становища існує, але він буде тривалим, оскільки він передбачає здійснення продуманих і решучих заходів. Економічну політику розвитку ринку необхідно здійснювати ні зі збільшенням роздрібних цін, а зі зниженням витрат виробництва, перерасподілом доходу від реалізації кінцевого продукту. Тому

ефективними стають заходи, спрямовані на здешевлення матеріально-технічних, транспортних тарифів, використання різних форм компенсацій. Подібний механізм буде дієвим на першому етапі, поки не складуться еквівалентні відносини між сільським господарством та іншими галузями економіки країни. Однак, цей підхід не виключає, а навпаки, передбачає застосування гарантованих цін при закупівлі продукції.

Слід зазначити, що стабільне функціонування ринку сільськогосподарської продукції забезпечується дієвістю його економічного механізму. Основна роль в економічному механізмі функціонування ринку належить державному регулюванню. Завдання державного регулювання полягає в захисті вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції і сировини. Отже, сутність державного регулювання полягає в забезпеченні заходів централізованого впливу держави, його федеральних і регіональних органів на основні елементи ринку сільськогосподарської продукції та сировини – попит і пропозицію, умови реалізації, якість товарів, конкуренцію, ринкову інфраструктуру та інше.

Ринки сільськогосподарської продукції в першу чергу припускають підтримку рівноваги попиту споживача і пропозицій виробника. У зв'язку з цим, для товаровиробників, поряд з розвитком виробництва, основоположною стає проблема збуту виробленої продукції, а отже й розвитку маркетингової служби [19, с. 87].

В системі «виробництво-споживання» одна з основних функцій - збут продукції. Саме збут несе оперативну інформацію про потенційні можливості споживачів придбати певний вид продукції. У сільському господарстві склався ряд каналів реалізації сільськогосподарської продукції та створюються необхідні умови для їх функціонування (рис. 3.2).

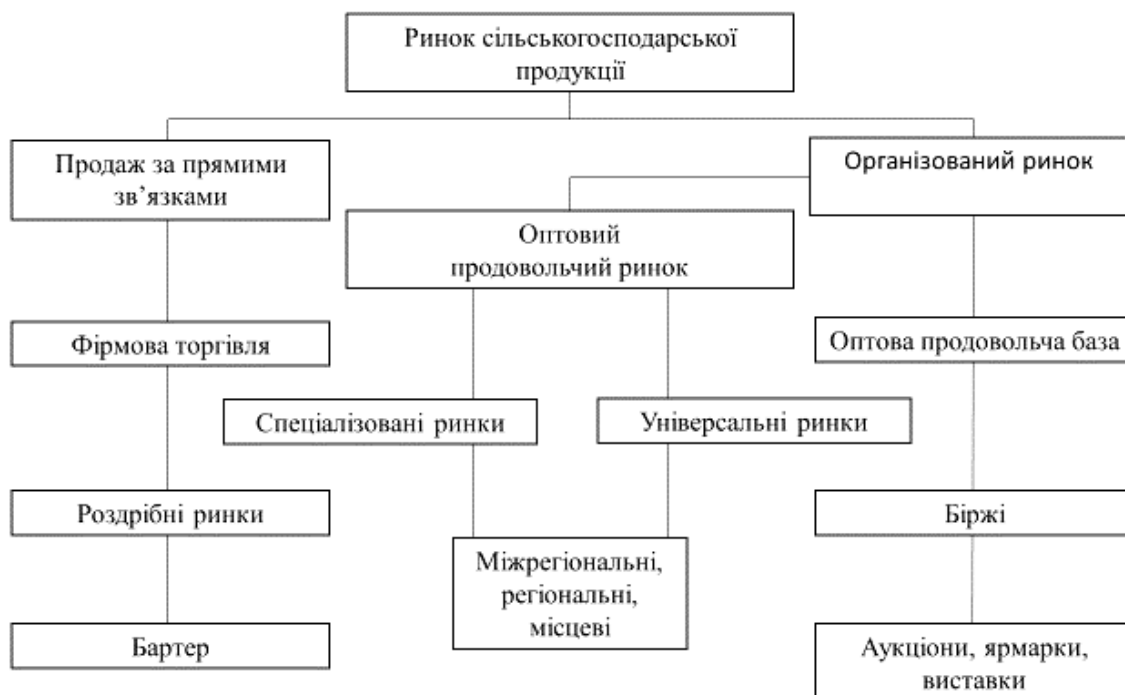

Рис. 3. 2. Схема ринку сільськогосподарської продукції

Джерело: складено автором на основі [17, 23].

Насьогодні одним з основних завдань є будівництво сховищ сільськогосподарської продукції, так як з утворенням нових агроформувань і переробки частини вирощеного врожаю на місцях в них з'являється гостра необхідність. Дослідження показують, що через відсутність сховищ втрачається від 1/4 до 1/3 вже вирощеної продукції. Тому цю проблему потрібно вирішувати в першочерговому порядку.

У зв'язку з цим ряд переваг отримують невеликі вузькоспеціалізовані підприємства з високим технічним рівнем виробництва. Вони не капіталомісткі, що полегшує завдання їх подальшого переозброєння і реконструкції, вони не вимагають великих витрат на транспортування сировини, його зберігання; виключають значні втрати продукції; надають менше навантаження на природне середовище. Їх будівництво на селі сприяє створенню нових робочих місць, зниженню сезонності виробництва, дозволяє позбутися від монопольного диктату великих переробних комбінатів. Крім того, досвід показує, що ті господарства, які мають потужності з переробки

сільськогосподарської продукції та раціонально їх використовують, мають стійке положення. Але одночасно з цим, для сільськогосподарських підприємств, що мають такі виробництва, виникає ряд абсолютно нових проблем, пов'язаних з організацією збуту, забезпеченням конкурентоспроможності своєї продукції на ринку, тобто по суті проблем маркетингу.

Через відсутність в достатку багатьох видів сільськогосподарської продукції, відсутність конкуренції, дефіцитний ринок є основним фактором успіху багатьох сільськогосподарських підприємств. Однак, вже найближчим часом слід очікувати істотних змін і підприємства встануть перед необхідністю шукати нові шляхи збуту своєї продукції. Багато кондитерських виробів і м'ясопродукти через високу ціну не знаходять сьогодні свого покупця. Тому в даний час без організації маркетингової діяльності неможлива успішна робота сільськогосподарського підприємства, так як вона сприяє розширенню меж ринку.

Досвід багатьох країн доводить, що використання будь-яких форм господарювання, незалежно від форми власності, необхідних концепцій маркетингу дозволяє набагато підвищити ефективність виробництва і сталий розвиток сільського господарства в цілому. Тому, на наш погляд, необхідність розробки власної концепції маркетингу для аграрного сектора нав'язано часом. Отже, маркетинг для сільськогосподарських підприємств повинен стати усвідомленою необхідністю.

На першій стадії маркетинг розглядається з точки зору організації реклами і стимулювання збуту. На другій стадії формується більш широкий підхід до управління маркетингом: основна мета його полягає в тому, щоб покупець був задоволений придбаною продукцією. Запити і потреби покупців можуть змінюватися, тому їх облік необхідний при виробництві і збуті продукції. Внаслідок цього, на третій стадії слід постійно оновлювати виробництво та підвищувати якість послуг. На четвертій стадії впровадження маркетингу сільськогосподарське

підприємство повинно вивчити наявні можливості і зайняти певне положення на ринку, тобто спробувати виділитися на тлі інших підприємств, які виробляють аналогічну продукцію, перш за все, в своєму і сусідньому регіоні. П'ятій – останній стадії впровадження маркетингу – відповідає виконання функцій по аналізу ринків і потреб з планування, обліку і регулювання роботи, пов'язаної з освоєнням ринків збуту.

Маркетинг як особлива сфера діяльності поки не набув широкого поширення в сільськогосподарських формуваннях. Багато керівників підприємств до сих пір вважають, що значення маркетингу в нинішніх умовах невелика. Разом з тим, цільова спрямованість і сама філософія бізнесу при маркетинговій і виробничо-збутовій орієнтації різні. Відмінні риси діяльності цих взаємопов'язаних і взаємообумовлених формувань наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Відмінності у діяльності сільськогосподарських формувань з маркетинговою та виробничо-збутовою орієнтацією

<i>Елементи господарської системи</i>	<i>Формування з виробничо-збутовою орієнтацією</i>	<i>Формування з маркетинговою орієнтацією</i>
<i>Мета колективу</i>	Виконання виробничої програми; висока якість продукції; низька собівартість продукції	Формування попиту; задоволення попиту; отримання прибутку
<i>Високий посадовий статус</i>	Зоотехніки Ветпрацівники Технологи Директор ферми	Економісти Менеджери Маркетологи
<i>Виробництво продукції</i>	З урахуванням виробничих та трудових ресурсів	Яка буде продана
<i>Основи виробництва</i>	Виробничі плани; облік виробничого та ресурсного потенціалу	Облік платоспроможного попиту споживача; індикативні плани
<i>Сфера реалізації</i>	Організаційно та	Частина системи

	функціонально не розвинута	маркетингу
<i>Асортимент продукції</i>	Вузький	Широкий
<i>При плануванні переважають наступні фактори</i>	Внутрішні	Зовнішні
<i>Виробничий процес</i>	Жорсткий	Гнучкий, адаптивний
<i>Нові товари впроваджуються з урахуванням</i>	Можливостей виробництва	Попиту споживачів
<i>Нові сегменти та ніші з'являються з урахуванням</i>	Можливостей Виробництва та збуту	Попиту споживачів Маркетингових можливостей Отримання прибутку
<i>Цінова політика формується на основі</i>	Собівартості продукції; конкуренції	Кон'юнктури ринку; конкуренції
<i>Превалюють методи</i>	Організаційно-розпорядчі	Економічні
<i>Сприйнятливість до ринкових інновацій</i>	Низька	Висока
<i>Система управління по відношенню до ринку</i>	Економічна або менш економічна	Економічна, адаптивна, оперативна
<i>Товарорух здійснюється</i>	Повільно	Швидко
<i>Напрямок наукових досліджень</i>	Вдосконалення виробництва	Аналіз ринку; підвищення конкурентоспроможності
<i>Соціальна відповідальність за товар</i>	Низька	Висока
<i>Можливості бізнесу</i>	Середні	
<i>Основні принципи керівництва</i>	Продавати те, що виробляється	Виробляти те, що продається

Джерело: складено автором на основі [13, 15, 21, 28-29].

Як видно з табл. 3.1, в першому випадку мета колективу підприємства – задоволення потреб, інтересів споживача, у другому виконання виробничої програми. На сьогоднішній день в літературі і практичній діяльності використовуються поняття «сільськогосподарський маркетинг», «агромаркетинг», і «маркетинг агробізнесу».

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що наукова категорія економічної ефективності виробництва в однаковій мірі зберігає своє значення в кожних конкретних соціально-економічних і виробничих умовах. Відповідно до цього для сільськогосподарської галузі, забезпечення високої ефективності виробництва є одним з найважливіших соціально-економічних і стратегічних завдань. Необхідність високоефективного виробництва підвищується освоєнням ринкових відносин, при яких виживає тільки той суб'єкт господарювання, який досить конкурентоспроможний в економічному змаганні з іншими подібними суб'єктами.

Рівень економічної ефективності будь-якого, в тому числі сільськогосподарського виробництва є основною вихідною передумовою пошуку шляхів і можливостей його ефективного розвитку. При цьому необхідно враховувати, що формування рівня ефективності відбувається під одночасним впливом великої кількості факторів, що охоплюють собою організацію виробництва, ступінь досконалості за технологією, якість продукції, економічні відносини і інші складові єдиного виробничого циклу. Ступінь їх опрацьованості в найбільш загальному вигляді передбачає ефективність виробництва в його різних ланках і кінцевому показнику. Виходячи з цього в роботі обґрунтовується висновок про те, що будь-яке відставання, неопрацьованість хоча б одного з цих факторів негативно позначається на ефективності виробництва

Проаналізувавши склад і структуру товарної продукції ПП «Строкова-Агро» за 2018–2020 рр., було встановлено, що у структурі товарної продукції найбільшу частку виручки має зерно, у 2018 р. – 68,09%, у 2019 р. – 63,25%, а у 2020 р. – 78,71%. А найменшу частку виручки має показник інша реалізація – 0,63, 0,3 та 0,34 відповідно.

Здійснюється реалізація ВРХ та свиней тільки на м'ясо, їхня частка середня за три аналізовані роки 8,72% та 6,93%. Також, із продукції тваринництва реалізується молоко, обсяг виручки від його реалізації з кожним роком зменшується. У структурі товарної продукції виручка від реалізації продукції рослинництва займає більшу частку, порівняно з реалізацією продукції тваринництва. Здійснюється реалізація й іншої продукції, робіт та послуг, але частка виручки не велика, і з кожним роком зменшується.

Встановлено, що найбільшу частку у структурі посівних площ займають зернові, так у 2018 р. вона фактично становить 755 га, але протягом 2 років зменшилась до 627 га. Посівна площа технічних культур, навпаки мала тенденція до збільшення. Так, за аналізований період вона становила 125, 184 та 229 га відповідно. Виходячи з цього можна сказати, що коефіцієнт використання землі найбільше значення мав у 2018 р., це пояснюється тим, що саме у цей рік спостерігалася найбільша частка площі посівних культур у загальній площі рілля.

Коефіцієнт ефективності використання оборотних активів характеризує кількість оборотів, які здійснюють матеріальні запаси за рік. Тож можна сказати, що найкраще значення даного показника спостерігається у 2018 році, і складає 2,16, що порівняно з 2018 роком більше на 0,47. Таке значення даного показника (висока оборотність) забезпечує збільшення обсягів виручки від реалізації й сприяє отриманню високих доходів. Тенденцію до збільшення також має коефіцієнт використання оборотних активів, що є позитивним для діяльності ПП «Строкова-Агро». Така ситуація склалася за рахунок щорічного збільшення чистого доходу від реалізації.

За 2018–2019 рр. значення коефіцієнта ефективності використання необоротних активів зазнав незначних змін, збільшився на 0,16. Більш ефективно підприємство почало використовувати необоротні активи у 2020 році, про це свідчить збільшення даного показника до 10,68.

Загалом, щодо ефективності використання активів підприємства, можна сказати, що всі показники даної групи мають позитивну тенденцію до збільшення, а отже демонструють, що ПП «Строкова-Агро» з кожним роком ефективніше і раціональніше використовує свої активи. Але разом з тим існує проблема, яка стосується неефективного використання оборотних активів, зокрема грошових коштів та їх еквівалентів. Оскільки, у 2020 році спостерігається велике їх нагромадження на рахунках в банку. Тому необхідно розробити ряд заходів, які сприятимуть нормалізації показників ліквідності ПП «Строкова-Агро».

Таким чином, ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств – це досягнення стратегічного прибутку на кожному етапі розвитку аграрного підприємства при забезпеченні фінансової сталості та платоспроможності.

Особливе місце в підвищенні ефективності виробництва сільськогосподарської продукції в роботі відводиться досконалості організаційної структури управління в сільськогосподарських підприємствах. Для вдосконалення організаційної структури ПП «Строкова-Агро» виконана наступна робота: розглянута і перебудована кадрова політика; змінена організаційно-виробнича структура; впроваджена в організаційну структуру управління служба маркетингу; поставлений під найсуворіший контроль адміністрації виробництва діяльність всіх підрозділів; створений фінансово-розрахунковий центр.

Таким чином, фактичні виробничі і комерційні результати дослідженого господарства переконливо довели ефективність маркетингової служби в умовах становлення ринкової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практикум : навчальний посібник. Л. : Магнолія 2006, 2007. 332 с.
2. Коваленко Н.Я. Экономика сельского хозяйства с основами аграрных рынков: курс лекций. К. : Наукова думка, 1998. 448 с.
3. Слюсаренко О.О. Словник підприємця. К.: РВ ПС України НАН України, 2009. 207 с.
4. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія. К.: КНЕУ, 2015. 292 с.
5. Економіка підприємства : підручник [Грещак М. Г., Колот В. М., Наливайко А. П. та ін.] ; під ред. С.Ф. Покропивного. К. : КНЕУ, 2011. 528 с.
6. Методические рекомендации по определению эффективности сельскохозяйственного производства / разраб. Е. С. Оглоблин. К., 2006. 68 с.
7. Николаев В. М. Экологизация производства и инновационная деятельность. *Масла и Жиры*. 2008. №2. С. 15-19.
8. Павловська Л. Д. Економіка підприємства : навчальний посібник. Житомир : ЖНАУ, 2009. 640 с.
9. Габор С. С. Сучасні підходи до ефективності виробництва. *Інноваційна економіка*. 2010. №2 С.60–65.
10. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період. *Економіка АПК*. 2008. №4. С. 19-37.
11. Чернопищук Т.І. Роль стратегічного управління у формуванні доходів сільськогосподарських підприємств. *Вісник Вінницького державного аграрного університету*. 2009. №2. С. 159-167.

12. Березівський П.С. Впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2008. № 10. С. 52-54.
13. Андрійчук В. Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. К.: Аграрна наука, 2005. 140 с.
14. Амбросов В.Я. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства. *Економіка АПК*. 2005. № 10. С. 14–19.
15. Лозинська Т.М. Національний продовольчий ринок в умовах глобалізації: [монограф.]. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2007. 272 с.
16. Макаренко П.М. Моделі аграрної економіки. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 682 с.
17. Малік М.Й., Лупенко Ю.О. Державне регулювання аграрного сектору економіки в дослідженнях вітчизняних вчених. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 153-158.
18. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання. *Економіка АПК*. 2007. № 2. С. 3–10.
19. Шпикуляк О. Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку : монографія. К. : ННЦ ІАЕ, 2013. 74 с.
20. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. 592 с.
21. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: «Коравела»; Львів: «Новий світ-2000», 2001. 298 с.
22. Економічний аналіз: Навчальний посібник/ М.А. Болюх, В.В. Бурчевихий, М.І. Горбатюк; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. К.: КНЕУ, 2011. 540 с.
23. Економічний аналіз: Навч. посібник. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир., 2003 482 с.

24. Економіка підприємства: Підручник/ За заг. ред. С.Ф. Покропивного. К.: КНЕУ, 2001. 258 с.
25. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: Підручник. К.: Знання, 2008. 487 с.
26. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 472 с.
27. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 461 с.
28. Турило А.М. Методологічні підходи до оцінки фінансової діяльності підприємства. *Фінанси України*. 2007. № 3. С. 31-40.
29. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 6) / За ред. П.Т. Саблука та ін. К.: ІАЕ УААН, 2008. 764 с.
30. Річард Л. Колз, Джозеф Н. Ул. Маркетинг сільськогосподарської продукції. К.: Наукова думка, 2000. 512 с.
31. Роберт Е., Бренсон, Дуглас, Норвел. Сільськогосподарський маркетинг. Iowa University Press, 1991. 808 с.
32. Самуельсон П. Економіка. Т1. К.: НВО «Алгон», ВНІСИ, 1992. 350 с.
33. Ushkarenko I., Soloviov A. World Economic Order: Evolution of the Cooperative Sector. (2020) World Economic Order: Evolution of the Cooperative Sector. *Philosophy and Cosmology*, Volume 25, 139-152.
34. Соловійов А. І., Ушкаренко Ю. В., Осадчий О. Д. Особливості формування, розвитку й управління аграрних виробничих структур в умовах організаційно-економічних змін. Теорія, методологія і практика господарсько-фінансової діяльності підприємств: колективна монографія. Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2019. С. 20-26.
35. Ушкаренко Ю.В. Сільськогосподарська кооперація в еволюційному вимірі: монографія. Херсон: Айлант. 2009. 404 с.